

KS. JANUSZ GREŻLIKOWSKI ^{a, @}

 0000-0002-8538-9208

^a Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; Wydział Prawa Kanonicznego; Instytut Prawa Kanonicznego, ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa, mazowieckie, PL

[@] J.Grezlikowski@Diecezja.Wloclawek.PL

EGZORCYZMY W DUSZPASTERSKIEJ POSŁUDZE I PRAKTYCE KOŚCIOŁA

Słowa kluczowe: zły duch, egzorcyzmy w Kościele, egzorcysta, sprawowanie obrzędu egzorcyzmu.

Abstrakt: Kościół mając na uwadze nakaz Jezusa skierowany do uczniów: „Uzdławiajcie chorych, wskrzeszajcie umarłych, oczyszczajcie trędowatych, wypędzajcie złe duchy” (Mt 10, 8) ustanawia normy prawne i liturgiczne celem zgodnego z prawem, ważnego i godziwego ich sprawowania. Artykuł jest próbą usystematyzowania przepisów prawno-liturgicznych odnoszących się do posługi egzorcysty w Kościele i wyznaczenia ogólnych kryteriów zgodnego z prawem sprawowania obrzędu egzorcyzmu.

Sekcje: [Wprowadzenie] > 1. Pojęcie egzorcyzmu > 2. Egzorcyzmy w historii i działalności Kościoła > 3. Egzorcyzmy w normach kodeksowych i Rytuale rzymskim > 4. Posługa egzorcystów w Polsce > 5. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski > [Zakończenie].

Wobec narastającego zjawiska pentakostalizacji (ucharyzmatycznie-
nia wspólnot kościelnych) chrześcijaństwa i Kościoła oraz wielu innych

KS. JANUSZ GREŻLIKOWSKI (1954–); 1979, kapłan diecezji wrocławskiej; 1979, mgr: teologia (KUL, Lublin); 1979, mgr lic. nauk prawnych: prawo kanoniczne (KUL, Lublin); 1984, dr nauk prawnych: prawo kanoniczne (KUL, Lublin); 2000, dr hab. nauk prawnych (UKSW, Warszawa); 2001–2019, prof. (UKSW, Warszawa); sędzia (1989–) i oficjał (1992–2024) w Sądzie Kościelnym Diecezji Wrocławskiej; 2024–, wikariusz generalny diecezji wrocławskiej; zainteresowania naukowe: prawo kanoniczne, małżeńskie procesowe.

zagrożeń m.in. desakralizacji, pojawiających się nowych form religijności w Kościele, modlitw o uwolnienie duchowe i somatyczne, podkreślania znaczenia sił szatańskich zniewalających człowieka w świecie, posługa uwalniania od złych duchów (obrzędy egzorcyzmów), zaczyna przeżywać zwiększone zainteresowanie, a nawet swój renesans¹. Kościół mając na uwadze nakaz Jezusa skierowany do uczniów: „Uzdrowiajcie chorych, wskrzeszajcie umarłych, oczyszczajcie trędowatych, wypędzajcie złe duchy” (Mt 10, 8) realizuje zlecony nakaz, władzę i zadanie uzdrawiania i sprawowania egzorcyzmów, mając świadomość, że są one pomocą w licznych współczesnych zagrożeniach życia duchowego i religijnego wiernych. Są one sprawowane od początków chrześcijaństwa po dziś dzień, a wobec wielu zagrożeń duchowych w ostatnich latach znacząco wzrosła liczba egzorcystów i coraz powszechniejsze stają się praktyki modlitw wstawieniowych z prośbą o uwolnienie z mocy złego ducha. Nierzadko dochodzi przy tej okazji do nadużyć i braku zrozumienia, kiedy i w jakich okolicznościach powinno się prosić o egzorcyzm i go sprawować. Wobec tak dynamicznych i znaczących zmian zasadne jest przybliżenie czytelnikowi posługi i praktyki celebrowania egzorcyzmów w życiu, działalności oraz praktyce Kościoła, zarówno od strony historycznej, aktualnie obowiązujących przepisów prawnych, a także od strony duszpasterskiej. Potrzeba bowiem mądrego podejścia do tematu egzorcyzmów.

1. Pojęcie egzorcyzmu

W życiu, praktyce i działalności Kościoła słowo egzorcyzm (*exercire, exorcismus*) związane jest z walką z szatanem, a w literaturze religijnej egzorcyzowanie oznacza wypędzanie szatana i złych mocy². Kościół mocą władzy otrzymanej od Chrystusa podejmuje walkę z szatanem przez wytrwałą i ufną modlitwę. Egzorcyzm jest autoryzowaną przez Kościół publiczną modlitwą kapłana mianowanego przez biskupa diecezjalnego, której celem jest uwolnienie od szatana i jego złośliwego wpływu oraz od zła przez niego wyrządzonego. Jest więc publicznym kultem Kościoła, wyrażającym wiarę Kościoła, że od Chrystusa otrzymał on władzę uwal-

¹ Ł. Piotrowski, *Kiedy do egzorcysty*, „Idziemy”, 2023, nr 28, s. 6; por. R. Dappa, *Egzorcysta i jego posługa w prawie kodeksowym i pozakodeksowym*, „Kościół i Prawo”, 2018, 7(20), nr 1, s. 127.

² J. Howard, *Egzorcyzm*, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, red. M. Metzger, M. Coogan, Warszawa 1997, s. 143–144; por. J. Zięba, *Egzorcyci. Historia, teologia, prawo, duszpasterstwo*, Kraków 2012, s. 174.

niania od wpływu szatana i publicznie oraz wspólnotowo na mocy swojej władzy prosi w imię Jezusa Chrystusa, by jakaś osoba lub przedmiot były strzeżone od napaści złego i wolne od jego panowania³. Egzorcyzm jest więc aktem wiary, stąd nie można traktować go jak aktu magicznego. Nie jest też czynnością prywatną, która dotyczy tylko opętanego i egzorcysty, lecz posiada charakter publiczny i wspólnotowy, co ukazuje liturgia Kościoła, zabezpieczając odpowiednio w regulacjach prawno-liturgicznych przed ewentualnymi nadużyciami i niewłaściwym rozumieniem egzorcyzmu. Stąd przed jego podjęciem i celebrowaniem należy upewnić się, że istotnie chodzi o obecność złego ducha, a nie o chorobę psychiczną⁴.

Ustawodawca kościelny nie definiuje w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 r., czym jest egzorcyzm, ale określa tylko w jednym kanonie warunki do zgodnego z prawem jego celebrowania⁵. Pojęcie egzorcyzmów zostało natomiast wyjaśnione w Katechizmie Kościoła katolickiego. Zgodnie z nauczaniem Kościoła egzorcyzm jest publiczną prośbą Kościoła czynioną na mocy jego władzy w imię Jezusa Chrystusa, by jakaś osoba lub przedmiot były strzeżone od napaści złego i wolne od jego panowania⁶. Wyraża wiarę Kościoła, że od Jezusa Chrystusa otrzymał on władzę uwalniania od wpływu szatana. Jest aktem wiary, stąd nie można go traktować jak aktu magicznego, lecz przed jego podjęciem należy upewnić się, że chodzi o obecność złego ducha, a nie o chorobę psychiczną. Należy do sakramentaliów Kościoła, czyli świętych znaków, które z pewnym podobieństwem do sakramentów oznaczają skutki duchowe przez modlitwę Kościoła. Egzorcyzmy należy więc traktować bardzo roztropnie, przestrzegając ściśle ustalonych przez Kościół norm. Gdy egzorcyzm wykonywany jest przez osobę do tego uprawnioną, w imieniu Kościoła i zgodnie z zaaprobowanym rytym, nazywany jest publicznym, w innym wypadku – prywatnym. Zarówno Katechizm Kościoła katolickiego, jak i wprowadzenie teologiczne oraz pastoralne do Rytuału wyróżniają dwa rodzaje egzorcyzmów: w formie prostej oraz egzorcyzm uroczysty,

³ Tamże, s. 56.

⁴ P. Towarek, *Egzorcyzm, historia, liturgia, teologia*, Olsztyn 2008, s. 55.

⁵ Zob. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli II promulgatus*, 25 I 1983, AAS, 75(1983), pars 2, s. 1–317; tekst polski: *Kodeks prawa kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 r. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 r. Zaktualizowany przekład na język polski*, Poznań 2022, kan. 1172.

⁶ *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Vatican 1997; tekst polski: *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994, n. 1673.

nazywany wielkim. Pierwszy związany jest z celebracją chrztu, zaś drugi stosowany jest w przypadku rzeczywistego opętania⁷.

Szczegółnej analizie w niniejszym artykule zostanie poddany jedynie egzorcyzm uroczysty, publiczny. Natomiast egzorcyzm w formie prostej, który jest związany z udzielaniem sakramentu chrztu został ujęty i określony w Rytuale i Katechizmie Kościoła katolickiego w formie prostej modlitwy, w której Kościół prosi, aby wybrani, pouczeni o misterium Chrystusa niosącego wyzwolenie z grzechu, zostali uwolnieni od skutków grzechu i od wpływu szatana i by umocnieni na drodze duchowej, otworzyli serca na przyjęcie darów Zbawiciela⁸. Uprawnienia co do egzorcyzmów w formie prostej posiada każdorazowo szafarz sakramentu chrztu, czyli biskup, prezbiter lub diakon⁹. Nie potrzeba żadnego specjalnego, dodatkowego upoważnienia. W przypadku natomiast sprawowania egzorcyzmu publicznego i uroczystego (wielkiego) prawodawca kościelny ustanawia szczegółowe normy i zalecenia w celu wyeliminowania nadużyć i podkreślając jego ważność, rolę i znaczenie dla życia duchowego człowieka, kiedy to uwalnia się go od złego wpływu szatana. Zwyczajnie egzorcystą jest tylko biskup. Może on jednak, kiedy istnieje taka konieczność, upoważnić i delegować do celebrowania egzorcyzmu innego kapłana¹⁰.

2. Egzorcyzmy w historii i działalności Kościoła

Posługa egzorcyzmowania ma w Kościele bogatą historię i posiada swoje zakorzenienie w Piśmie Świętym. Kształtowała się przez wieki, aby osiągnąć współczesną formę i uzasadnienie. Chrystus uwalniał opętanych i udzielił tej władzy uwalniania od złego ducha najpierw apostołom, a później uczniom, wyraźnie rozszerzając ją na wszystkich wierzących. Ewangelie przedstawiają życie Jezusa jako walkę z szatanem, zaś stawką tej walki było ostateczne zbawienie człowieka. Sam

⁷ Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Egzorcyzmy i inne modlitwy błagalne. Rytuał rzymski odnowiony zgodnie z postanowieniem Soboru Powszechnego Watykańskiego II*, wydany z upoważnienia papieża Jana Pawła II (Rytuał), wydanie wzorcowe, Katowice 2002. *Editio typica* ukazała się w 1999 r. Zatwierdzenie tekstu polskiego przez Kongregację Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów nosi datę 12 maja 2001 r. Prymas Polski ogłosił księgę dekretem z dnia 7 czerwca 2001 r. *Editio typica* w wersji łacińskiej nosi datę: Typis Polyglottis Vaticanis 1999. Wydanie wzorcowe *Rytuału* w języku polskim, po zatwierdzeniu przez Kongregację Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów ukazało się w 2002 r.

⁸ Rytuał, n. 8; KKK, n. 1237.

⁹ Zob. KPK, kan. 861 § 1.

¹⁰ Zob. tamże, kan. 1172; por. Piotrowski, *Kiedy do egzorcysty*, s. 7.

Jezus, przyjąwszy ciało, nie był wolny od diabelskich pokus. Po swoim chrzcie, jak zapisali ewangelieści, był kuszony na pustyni przez szatana (por. Mt 4, 1–11; Mk 1, 12–13; Łk 4, 1–13; J 1, 2.31). Egzorcyzmy były też przedmiotem codziennej posługi Pana Jezusa, który mając władzę nad złymi duchami, uwalniał opętanych i doświadczanych przez złego ducha, wyraźnie rozróżniając uwolnienie człowieka od złego ducha od uzdrowienia od licznych chorób (por. Mk 5, 1–20; Mk 9, 14–29; Mk 7, 24–30; Łk 13, 10–17). Egzorcyzmowanie było też przedmiotem jego nauczania¹¹.

Jak można dowiedzieć się z Ewangelii, Jezus wysyłając Apostołów, by głosili królestwo Boże udzielił im władzy uzdrawiania i egzorcyzmowania (Mk 6, 7; Łk 9, 1)¹². Uczniowie Jezusa jeszcze za życia Jezusa uwalniali od złego ducha (Łk 10, 17). Obok nich działali też inni egzorcyści (Mk 9, 49), niebędący uczniami Pańskimi, którym Jezus nie zakazywał działalności. Przed wniebowstąpieniem Jezus zwrócił się do Apostołów: „Tym zaś, którzy wierzą, te znaki towarzyszyć będą: w imię moje złe duchy będą wyrzucać” (Mk 16, 17). Apostołowie po śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa nie przestali egzorcyzmować, lecz posłuszni woli Mistrza, pełnili dalej powierzona misję, głosząc konieczność prowadzenia walki przeciwko szatanowi. Relacjonują to Dzieje Apostolskie (por. Dz 5, 26; 8, 7; 19, 11)¹³. Apostołowie, ich następcy, a następnie uczniowie i wszyscy, którzy wierzyli w Jezusa przejęli i praktykowali uwalnianie opętanych od złego ducha, jednocześnie rozróżniając uwolnienie człowieka od złego ducha od uwolnienia od licznych chorób¹⁴.

W pierwszych trzech wiekach wszyscy chrześcijanie mieli władzę i mogli sprawować posługę egzorcyzmowania, a egzorcyzmy miały w tym okresie wartość apologetyczną. Wraz z początkiem życia monastycznego władzę tę zaczęli pełnić mnisi, podejmując w ten sposób walkę przeciwko złemu duchowi. Walka przeciwko złemu duchowi, prowadząca do uwolnienia ludzkości od ataków szatana, była głównym celem mnichów, którzy w ten sposób, po zakończeniu prześladowań i przemienieniu epoki męczenników, stawali się bojownikami, walczącymi na pierwszej linii

¹¹ Zięba, *Egzorcyści*, s. 49.

¹² B. Maggiori, *Chrystus i szatan w Ewangelii Markowej*, w: *Zło w świecie*, red. L. Balter, Poznań 1992, s. 34–49 (*Kolekcja Communio*, nr 7).

¹³ Zięba, *Egzorcyści*, s. 56–58.

¹⁴ J.K. Pytel, *Księga Dziejów Apostolskich. Problemy literackie i wybrane tematy teologiczne*, w: *Księga Dziejów Apostolskich*, red. tenże, Szczecin 1999, s. 28–29.

przeciwko szatanowi¹⁵. Działalność związana ze stosowaniem egzorcyzmów rozwijała się, a jej rozkwit nastąpił w wiekach VI–XVII, zarówno na Wschodzie, jak i na Zachodzie.

Od VI do XVIII wieku praktykowanie egzorcyzmów przeżywało w Kościele rozkwit, zarówno na Zachodzie jak i na Wschodzie. W kościołach nie brakowało egzorcyستów, dzięki czemu można było mówić nawet o szkole sprawowania egzorcyzmów. Starsi i doświadczeni egzorcyści byli wspomagani przez młodszych, którzy potem mogli ich zastąpić, mając już odpowiednie przygotowanie. Zdarzały się jednak również pewne nadużycia, gdzie zamiast egzorcyzmowania wszczynano procesy i prześladowania wobec osób inaczej myślących i krytykujących Kościół czy też mających odmienne poglądy polityczne, co niekiedy kończyło się paleniem na stosie¹⁶. Mieliśmy wtedy do czynienia z upadkiem wszelkiej sprawiedliwości prawnej i duszpasterskiej, gdzie egzorcyzmy ustąpiły miejsca prześladowaniom. Wiek XVII przynosi brak zainteresowania złym duchem i jego działaniem oraz upadek doktryny dotyczącej istnienia diabła. Szatan stał się zabawnym „pajacem”, który utożsamiany był tylko z abstrakcyjną ideą zła. Nie był istnieniem osobowym, którego działanie sięga do samej głębi człowieka. Do utrwalenia tego nagłego przejścia, określającego następne trzy wieki, przyczyniła się później kultura świecka. Wywarła ona wielki wpływ na środowiska kościelne, szczególnie na uniwersytety, wpływając w sposób decydujący na formację biskupów i kapłanów¹⁷.

Od XVIII wieku na skutek upadku doktryny podważającej istnienie i działanie szatana, a także prądów zaniku abstrakcyjnej idei zła, pojawiła się wyraźna tendencja zmierzająca do zwiększenia zastrzeżeń i restrykcji co do posługi egzorcyzmowania. Stąd pojawiają się w Kościele postanowienia zmierzające do wyeliminowania nadużyć, w kierunku unormowania posługi egzorcyzmowania przez wyznaczonych i uprawnionych do tego szafarzy. Wprowadzane ograniczenia i restrykcje powodowały pewną niechęć biskupów do udzielania wyraźnego zezwolenia i ustanawiania szafarzy egzorcyzmowania, jak też ich braki, co z kolei skutkowało zanikaniem posługi egzorcyzmowania w Kościele¹⁸. W wieku XIX, w czasie

¹⁵ Zięba, *Egzorcyści*, s. 167–168.

¹⁶ Zob. J. Gręźlikowski, *Egzorcyzmy w posłudze Kościoła*, „Ład Boży” (dod. do „Idziemy”), 2019, nr 14, s. 6.

¹⁷ M. Probst, *Stosunek do opętania i czarów w XVI i XVII wieku*, w: *Egzorcyzmy czy terapia?*, red. U. Niemann, M. Wagner, tłum. D. Salamon, Warszawa 2008, s. 111–118.

¹⁸ Tamże, s. 120.

rozkwitu myśli racjonalistycznej i idealistycznej, jeszcze bardziej zaprzeczano istnieniu szatana, a opętania sprowadzano do wymiaru zaburzeń psychicznych¹⁹. Stawiano tezę, że szatan stał się wygodnym alibi dla wierzących wobec całego zła, ponieważ człowiek nie musiał już badać przyczyn naturalnych, które mogły i często miały wpływ na różne zjawiska. Na podstawie takiego stwierdzenia eliminowano istnienie szatana i demonów, a w konsekwencji – opętania. Jeśli więc nie istniało opętanie, to czymś absurdalnym byłoby mianowanie egzorcystów i sprawowanie egzorcyzmowania. W XX wieku zgodnie z kościelnymi wytycznymi uprawnionymi szafarzami egzorcyzmów byli tylko prezbiterzy²⁰.

Kodeks prawa kanonicznego z 1917 r. kwestii egzorcyzmów poświęcił trzy kanony (1151–1153). Jednoznacznie stanowił, że „nikt nie może dokonywać zgodnie z prawem egzorcyzmów nad opętanymi, jeżeli nie otrzyma od ordynariusza specjalnego i wyraźnego pozwolenia. Miał być nim kapłan o odpowiednich kwalifikacjach moralnych i intelektualnych”²¹. Warto zauważyć, że prawodawca kościelny z 1917 r. pozwalał dokonywać egzorcyzmów także wobec akatolików²².

Sytuacja zmieniła się po Soborze Watykańskim II, który nakazał dostosować obrzędy sakramentów i sakramentaliów do potrzeb naszych czasów, tak by jasno wyrażały ich naturę i cel. To pozwoliło na nowo zauważyć wartość, rolę i znaczenie egzorcyzmów w życiu i działalności Kościoła, jako pomoc wiernym opętanym przez zło i szatana. W 1998 r. wydano zatwierdzony przez papieża Jana Pawła II odnowiony Rytuał rzymski, potwierdzający prawo do wykonywania posługi egzorcyzmowania tylko przez prezbiterów i kapłanów zakonnych, którzy muszą otrzymać specjalne i wyraźne zezwolenie ordynariusza miejsca²³.

W ten sposób kształtowała się przez wieki posługa egzorcyzmowania, by osiągnąć współczesną formę i uzasadnienie, którą określają normy kodeksowe, Rytuał rzymski i wskazania Konferencji Episkopatu Polski. Dużą rolę w kształtowaniu się posługi egzorcyzmowania i uregulowań prawno-liturgicznych ostatnich dziesięcioleci miała postawa i doświad-

¹⁹ Por. G. Amorth, *Egzorcyci i psychiatrzy*, Częstochowa 1999, s. 7–14.

²⁰ R. Czerwiński, *Metody stosowane przez złego ducha na podstawie konfrontacji Jezusa z szatanem (Mt 4, 1–11)*, „Studia Warmińskie”, 51(2014), s. 87–99.

²¹ *Codex Iuris Canonici auctoritatis Pii X Pontificis Maximi ius sudigestus Benedicti. Papae XV auctoritatis promulgatus*, 27 V 1917, AAS, 9(1917), pars 2, s. 1–593, kan. 1151 § 1.

²² Tamże, kan. 1152.

²³ Rytuał, n. 13.

czenie wielu znanych egzorcystów w Rzymie, a przede wszystkim paulisty ks. Gabriela Amortha (1925–2016) i pasjonisty ks. Candido Amantini (1914–1992). Pierwszy to włoski ksiądz, jeden z bardziej znanych egzorcystów świata, pisarz i autor międzynarodowych bestsellerów. Był od 1985 r. oficjalnym egzorcystą watykańskim i diecezji rzymskiej. Ten włoski zakonnik Towarzystwa Świętego Pawła w ciągu swego długiego życia dokonał wielu tysięcy egzorcyzmów. Poświęcił się on całkowicie nie tylko walce z szatanem, ale i uświadamiał ludzi o jego istnieniu. Twierdził, że „największym diabelskim podstępem jest mówienie ludziom, że szatan nie istnieje”²⁴. W 1994 roku ksiądz Amorth założył we Włoszech pierwsze na świecie Stowarzyszenie Egzorcystów²⁵. Na jego inauguracyjny zjazd przybyło jedynie 12 egzorcystów. Po piętnastu latach jego ożywej i twórczej działalności pomagania ludziom szukającym duchowej pomocy, w roku 2009 w rzymskim spotkaniu uczestniczyło już około 200 egzorcystów z całego świata. Najbardziej rozpoznawalny egzorcysta twierdził, że tylko człowiek modlitwy i głębokiego życia duchowego, cieszący się dobrą reputacją oraz dobrze przygotowany teologicznie od strony znajomości Pisma Świętego i teologii dogmatycznej i moralnej może sprawować posługę egzorcyzmowania²⁶. Wskazywał również, że trudno jest wyuczyć się samemu egzorcyzmowania. Potrzebny jest ktoś z wieloletnią praktyką, kto wprowadzi w świat posługi egzorcyzmowania początkującego egzorcystę.

Mówił to w oparciu o własne doświadczenia, gdyż jego wprowadzał w świat egzorcyzmowania ojciec Candido Amantini, dziś Sługa Boży, doświadczony egzorcysta, który działał w Rzymie przy sanktuarium Świętych Schodów²⁷. Ten egzorcysta, członek Zgromadzenia Męki Jezusa Chrystusa, przez ponad trzydzieści lat pełnił posługę egzorcysty w Scala Santa (Świętych Schodach), spiesząc z pomocą ludziom opętanym, cierpiącym i niezrozumianym przez domowników, lekarzy czy kapłanów. Był

²⁴ <https://wobroniewiaryitradycji.wordpress.com> [20.09.2024].

²⁵ Zięba, *Egzorcyci*, s. 333.

²⁶ Por. tamże, s. 334.

²⁷ Przedziwne miejsce w samym środku Rzymu bardzo blisko bazyliki św. Jana na Lateranie, w którym znajdują się między innymi schody prowadzące niegdyś do pałacu Piłata, przywiezione z Jerozolimy przez św. Helenę (255–337), pobożną matkę pierwszego chrześcijańskiego cesarza Konstantyna I (282–337). Mają 28 stopni, są kamienne, przykryte nowszymi drewnianymi, zapobiegającymi zniszczeniu historycznej materii. Podobno są na nich utrwalone plamy krwi Chrystusa, który stapał po nich ubiczowany. Por. G. Amorth, *Egzorcysta z sanktuarium Świętych Schodów Ojciec Candido Amantini pasjonista*, Warszawa 2018, s. 32.

on specjalnie obdarzony przez Boga, potrafił ocenić czy dany człowiek potrzebuje opieki i pomocy medycznej czy egzorcyzmów. Jako człowiek wiary i modlitwy przy egzorcyzmach zawsze prosił o wstawiennictwo Najświętszej Maryi Panny, wskazując, że „gdy jest przywoływana w trakcie egzorcyzmu, jak i w modlitwach o wyzwolenie i uzdrowienie, wtedy szatan reaguje bardzo gwałtownie”²⁸. Był szczególnie przywiązany do sanktuarium w Lourdes i Loreto, gdyż wielu jego pacjentów doznało tam uzdrowienia. Ojciec Gabriel Amorth pisał w swej książce o ojcu Amantinim: „uważałem się za ucznia ojca Candido, który był moim nauczycielem i mistrzem, z którym współpracowałem i u którego zasięgałem rady aż do śmierci”²⁹. Ksiądz Amorth wspominał w swojej książce, że posiada wiedzę o udokumentowanych trzech egzorcyzmach przeprowadzonych przez papieża Jana Pawła II we Włoszech³⁰.

Zalecenia i uwagi co do posługi egzorcyzmowania obu tych egzorcystów są widoczne w uregulowaniach Rytuału rzymskiego, a także we wskazaniach Konferencji Episkopatu Polski.

3. Egzorcyzmy w normach kodeksowych i Rytuale rzymskim

Ustawodawca kościelny w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 r. egzorcyzmom poświęca tylko jeden kanon – 1172, znajdujący się w księdze IV, części II, tytule I, poświęconym sakramentaliom, czyli „świętym znakom przez które na podobieństwo sakramentów, są oznaczone i otrzymywane za wstawiennictwem Kościoła, zwłaszcza duchowe”³¹. Stwierdza, że egzorcyzm to szczególny rodzaj sakramentaliów i określa jedynie warunki konieczne do zgodnego z prawem sprawowania egzorcyzmów. Stwierdza, że „nikt nie może dokonywać zgodnie z prawem sprawowania egzorcyzmów nad opętanymi, jeśli nie otrzymał od ordynariusza miejsca specjalnego i wyraźnego zezwolenia (§ 1). Takiego zezwolenia ordynariusz miejsca może udzielić tylko prezbiterowi odznaczającemu się pobożnością, roztropnością i nieskazitelnością życia (§ 2)”³². Egzorcystą może więc być ktoś, kto głęboko wierzy w Boga, odznacza się wysokim życiem duchowym i moralnym oraz dużo wie o życiu duchowym i psychicznym

²⁸ N. Kaniewska, *Egzorcysta, poprzednik O. Amortha, świętym?*, <https://www.frona.pl/a/egzorcysta-poprzednik-o-amortha-swietym,21393.html> [1.10.2024].

²⁹ Amorth, *Egzorcysta z sanktuarium Świętych Schodów*, s. 68.

³⁰ Tamże, s. 94.

³¹ KPK, kan. 1166.

³² Tamże, kan. 1172.

człowieka. Na jego barkach spoczywa obowiązek oceny, czy człowiek, który przychodzi do niego ze swoim problemem, rzeczywiście potrzebuje tej posługi. Po przeprowadzonym szczegółowym wywiadzie, spowiedzi i komunii świętej, egzorcysta może zdecydować, jakiej formy modlitwy wymaga osoba potrzebująca³³. Szafarzem egzorcyzmu jest biskup lub prezbiter, nigdy diakon. W paragrafie 2 cytowanego kanonu użyte jest słowo *presbyter*, ale już w Rytuale znajduje się w tym miejscu wyrażenie *sacerdos*, podobnie jak w Kodeksie prawa kanonicznego z 1917 roku³⁴.

Jak wspomniano, to apostołom, których następcami są biskupi, Jezus Chrystus przekazał władzę wypędzania złych duchów. Władza biskupów jako szafarzy egzorcyzmów jest więc czymś naturalnym. Zwyczajnie zatem egzorcystą jest tylko biskup. Kiedy jednak istnieje konieczność, może on upoważnić (delegować) prezbitera. Stąd posługę sprawowania egzorcyzmów można powierzyć prezbiterowi specjalnym i wyraźnym zezwoleniem ordynariusza miejsca, którym z zasady powinien być biskup diecezjalny³⁵. Takie pozwolenie (licencja) może być udzielone bezpośrednio i wyraźnie, bądź na stałe, bądź do konkretnego egzorcyzmu. Nie wystarczy zgoda domniemana. Jednocześnie prawodawca kościelny określa cechy osobowe tego, komu można powierzyć celebrowanie egzorcyzmowania.

Mimo że prawodawca kościelny poświęca egzorcyzmom jeden kanon, to jednak zostały w nim zawarte najważniejsze i jasno sformułowane normy umożliwiające weryfikację legalności sprawowania egzorcyzmów. Są to proste kryteria, które łatwo sprawdzić, a z których wynika, że jedynie kapłan posiadający licencję ordynariusza miejsca może sprawować egzorcyzm większy. Każdy inny przypadek jest nadużyciem. Prawo nie przewiduje bezpośrednio sformułowanej kary za nadużycia w kwestii egzorcyzmów, ale w takim przypadku należałoby zastosować normę bardziej ogólną, określoną w kan. 1378 § 1: „Kto dopuszcza się nadużycia w związku ze sprawowaniem władzy, urzędu lub zadania, powinien być ukarany stosownie do wagi czynu lub zaniechania, nie wyłączając pozbawienia urzędu, z zachowaniem obowiązku naprawienia szkody”³⁶.

Dopełnienie regulacji kodeksowych stanowią uregulowania prawno-liturgiczne zawarte w aktualnie obowiązującym Rytuale rzymskim. Jako

³³ Piotrowski, *Kiedy do egzorcysty*, s. 7.

³⁴ Rytuał, n. 13; KPK 1917, kan. 1151 § 2.

³⁵ Rytuał, n. 13.

³⁶ KPK, kan. 1378 § 1.

księga liturgiczna zastępuje dotychczasowe obrzędy egzorcyzmów zawarte w Rytuale rzymskim papieża Pawła VI z 1614 roku. Jest ona owocem dziesięcioletnich studiów i konsultacji z Konferencjami Episkopatów. Ostatecznie zatwierdził ją papież Jan Paweł II w dniu 1 października 1998 r., a Kongregacja do spraw Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów ogłosiła dekretem dnia 22 listopada 1998 roku³⁷. Księga została opracowana zgodnie z soborowymi zasadami odnowy ksiąg liturgicznych. Podobnie jak inne odnowione księgi liturgiczne posiada ona wstęp oraz wprowadzenie teologiczne i pastoralne (nr 1–38), które poprzedzają sam obrzęd liturgiczny. Po czym następują dwa główne rozdziały księgi: pierwszy zawiera obrzędy egzorcyzmu większego (n. 39–66); drugi teksty, które mogą być stosowane według uznania (n. 67–84)³⁸. Na końcu Rytuału znajdujemy dwa dodatki: pierwszy – błaganie i egzorcyzm, które mogą być stosowane w szczególnych okolicznościach życia Kościoła³⁹; drugi – modlitwy błagalne, jakie wierni mogą zanosić w zmaganiu się z mocami ciemności⁴⁰.

Wprowadzenie teologiczno-pastoralne księgi egzorcyzmów, chociaż nie zawiera całej doktryny Kościoła na temat zbawczego działania Chrystusa w kontekście zgubnego działania szatana, to jednak ukazuje praktykę egzorcyzmów w kontekście historii zbawienia⁴¹. Odwołując się do biblijnych odniesień, wskazuje podstawy praktyki obrzędowej egzorcyzmów w Kościele, która uwalnia ludzi spod władzy ciemności i przeniesienia do królestwa światłości⁴². Kościół mocą władzy otrzymanej od Chrystusa podejmuje walkę z szatanem przez wytrwałą i ufą modlitwę – jak zaznacza wprowadzenie – na dwa sposoby: ciągłej interwencji i czujności względem złego oraz szczególnej interwencji w sytuacji opętania⁴³. Stąd przybliża znaczenie egzorcyzmów mniejszych w trosce o życie duchowe wiernych we wtajemniczeniu chrześcijańskim oraz wyjaśnia naturę opętania i dręczenia przez diabła jakiegoś człowieka należącego do ludu Bożego i oświeconego przez Chrystusa, przybliżając pojęcie egzorcyzmu większego⁴⁴.

³⁷ *Dekret Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów*, w: Rytuał, s. 7–8.

³⁸ Rytuał, s. 53–83.

³⁹ Tamże, s. 87–94.

⁴⁰ Tamże, s. 95–104.

⁴¹ S. Madeja, *Egzorcyzmy w odnowionej liturgii Kościoła*, „Studia Redemptorystowskie”, 2(2004), s. 302.

⁴² Rytuał, n. 3.

⁴³ Por. tamże, n. 8–12.

⁴⁴ Por. tamże, n. 10.

Poza wprowadzeniem teologiczno-pastoralnym i przepisami liturgicznymi określającymi sposób sprawowania egzorcyzmów, Rytuał zawiera uzupełniające i bardziej precyzyjne normy prawne określające naturę egzorcyzmów i posługę egzorcysty. Egzorcyzmy są celebracjami liturgicznymi, a więc publicznym kultem Kościoła, a nie czynnościami prywatnymi, które dotyczą tylko opętanego i egzorcysty⁴⁵. Egzorcysta przed przystąpieniem do sprawowania samego obrzędu, powinien podjąć odpowiednie rozeznanie oraz zachowanie ostrożności i roztropności. Powinien on, po wszechstronnym zbadaniu sprawy, nabrać moralnego przekonania, że osoba, nad którą ma być sprawowany egzorcyzm jest rzeczywiście opętana przez diabła⁴⁶. Chodzi o wykluczenie ewentualnej choroby psychicznej, nawet przy wykorzystaniu pomocy specjalistów, przede wszystkim psychiatrów⁴⁷. Wiąże się to z odpowiednim przygotowaniem egzorcysty do wypełniania swej posługi. Dlatego też Rytuał, do tego co zostało określone w kan. 1172 § 2, dodaje wymóg specjalnego przygotowania do pełnienia tej funkcji⁴⁸. Nie określa jednak, na czym takie przygotowanie miałyby polegać i w jakiej formie powinno być prowadzone. Zachęca natomiast egzorcystów do korzystania z pomocą specjalistów, tj. biegłych z dziedziny duchowości, psychiatrii i medycyny⁴⁹. Za Kodeksem z 1917 r. Rytuał przypomina ponadto, że egzorcyzmów można dokonywać także wobec niekatolików. W takim jednak przypadku należy odnieść się do biskupa diecezjalnego, który powinien sprawę rozstrząsać⁵⁰. Egzorcysta przed przystąpieniem do sprawowania obrzędu powinien w miarę możliwości uzyskać aprobatę osoby, nad którą ma być on dokonany⁵¹. Istotnym jest również wymóg dochowania dyskrecji. Nadto egzorcyzm nie może stać się swoistym widowiskiem oraz zakazane jest udostępnianie przebiegu egzorcyzmu środkom społecznego przekazu⁵².

W odniesieniu do przebiegu obrzędu Rytuał podkreśla, że „formuły rozkazującej nie należy stosować bez uprzedniej formuły błagalnej, formułę zaś błagalną można wypowiadać także bez formy rozkazującej”⁵³.

⁴⁵ Madeja, *Egzorcyzmy w odnowionej liturgii Kościoła*, s. 305.

⁴⁶ Rytuał, n. 14 i 15.

⁴⁷ KKK, n. 1673.

⁴⁸ Rytuał, n. 13.

⁴⁹ Tamże, n. 17.

⁵⁰ Tamże, n. 18; por. KPK 1917, kan. 1152.

⁵¹ Rytuał, n. 16.

⁵² Tamże, n. 19.

⁵³ Tamże, n. 28.

W innym zaś miejscu zakazuje pozostałym uczestnikom wypowiedziania jakiegokolwiek formuły egzorcyzmu, czy to błagalnej, czy rozkazującej, gdyż „są one zastrzeżone egzorcystom”⁵⁴. Inni uczestnicy egzorcyzmu mogą natomiast modlić się za egzorcyzmowanego i za egzorcystę.

Zgodnie z zarządzeniem Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów z dnia 22 listopada 1998 r. podczas sprawowania obrzędów egzorcyzmu należy stosować Rytuał (*De exorcismis et supplicationibus quibusdam*), zatwierdzony przez Jana Pawła II w dniu 1 października 1998 roku⁵⁵.

4. Posługa egzorcystów w Polsce

Jak mówią kościelne dane statystyczne 20 lat temu w Polsce było tylko czterech egzorcystów, w 2016 r., czyli po 12 latach, było ich już 136, a obecnie ponad 150 (w tym 40 zakonników). Zwiększająca się liczba egzorcystów w poszczególnych diecezjach wskazuje, że praca i posługa egzorcystów jest bardzo potrzebna i wiele osób ma problemy w sferze duchowej oraz oczekuje i potrzebuje porady i pomocy oraz prosi o uwolnienie od złego ducha⁵⁶. W poszczególnych archidiecezjach i diecezjach w różny sposób przedstawia się liczba egzorcystów, lecz w przeważającej większości są to księża diecezjalni, a około 25% w tym gronie stanowią zakonnicy z różnych zgromadzeń zakonnych (franciszkanie, jezuici, paulini, dominikanie, sercanie, redemptoryści, michaelici). Najwięcej egzorcystów jest w archidiecezjach: krakowskiej (9), częstochowskiej (6), poznańskiej (6), warszawskiej (6), lubelskiej (6), gdańskiej (5), przemyskiej (4), a w diecezjach: kieleckiej (7), płockiej (7), tarnowskiej (6), pelplińskiej (6), włocławskiej (4), koszalińsko-kołobrzeskiej (5), bydgoskiej (4), elbląskiej (4), bielsko-żywieckiej (4), w pozostałych archidiecezjach i diecezjach liczba egzorcystów kształtuje się od trzech do jednego⁵⁷.

Koordinatorem księży egzorcystów z ramienia Konferencji Episkopatu Polski jest ks. Janusz Czenczek, kapłan diecezji gliwickiej, który nadzoruje, koordynuje i wspomaga pracę i posługę egzorcystów w Polsce, organizuje coroczne dwukrotne ich zjazdy i spotkania formacyjne, jak też

⁵⁴ Tamże, n. 35.

⁵⁵ *Dekret Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów*, s. 7.

⁵⁶ *Koordinator egzorcystów: nasza praca jest dziś bardzo potrzebna*, 11 VI 2017, <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/koordynator-egzorcystow-nasza-praca-jest-dzis-bardzo-potrzebna/tl42jse> [6.10.2024].

⁵⁷ www.opoka.org.pl [6.10.2024].

czuwa nad właściwym celebrowaniem egzorcyzmów w oparciu o normy kodeksowe Rytuału rzymskiego i Wskazań Konferencji Episkopatu Polski. Rosnąca liczba egzorcystów wskazuje, że problem pomocy duchowej wielu ludzi narasta. Powodowane to jest narastającą desakralizacją życia społecznego, brakiem sakramentów, a także zwracaniem się wielu ludzi w stronę okultyzmu, wróżbiarstwa, tarota, sekt czy satanizmu, co powoduje otwieranie się na działanie złego ducha i często prowadzi do zniewolenia⁵⁸.

Posługa egzorcyzmowania jest trudna i odpowiedzialna, stąd księża egzorcyci posługujący w Polsce oraz polskojęzyczni egzorcyci posługujący poza granicami kraju spotykają się na swoich konferencjach formacyjnych organizowanych dwa razy w roku. Podczas tych spotkań wymieniają doświadczenia, dzielą się swoją wiedzą z celebrowania egzorcyzmów oraz problemów osób dręczonych i opętanych przez złego ducha.

Warto w tym miejscu wspomnieć, że wielu polskich i zagranicznych egzorcystów należy do Międzynarodowego Stowarzyszenia Egzorcystów, które opracowało zatwierdzone przez Watykan *Wskazania dla posługi egzorcyzmów w świetle aktualnego Rytuału*⁵⁹. Doczekały się one polskiego przekładu, komentarza, które przygotował ks. Mariusz Rosik, członek Zespołu Ekspertów przy Delegacie Konferencji Episkopatu Polski ds. Egzorcyzmów w Polsce⁶⁰. Dokument ten jest przede wszystkim instrumentem i pomocą dla egzorcystów, aby mogli unikać w wykonywaniu swojej misji praktyk lub metod nieodpowiadających normom, którymi Kościół reguluje posługę egzorcyzmowania. Egzorcysta bowiem nie może postępować według własnego uznania, ponieważ działa w ramach oficjalnej misji, która czyni go w pewien sposób przedstawicielem Chrystusa i Kościoła. Wykonując swoją posługę, musi znać i przestrzegać norm ustanowio-

⁵⁸ Tamże.

⁵⁹ *Wskazania* te Stowarzyszenie przedłożyło Dykasterii ds. Duchowieństwa, która je przeanalizowała i poprawiła z pomocą Dykasterii Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów oraz Dykasterii Nauki Wiary i tak poprawiony został uznany za wartościowy i ważny instrument do użytku wewnętrznego tego Stowarzyszenia. Zob. M. Rosik, *Formacja egzorcystów jest potrzebna*, rozm. Czerska M., <https://www.niedziela.pl/artukul/103514/Formacja-egzorcystow-jest-potrzebna> [14.10.2024].

⁶⁰ *Wskazania dla posługi egzorcyzmu w świetle aktualnego rytuału*, red. nauk. i kom. M. Rosik, Wrocław 2023. Pierwsze włoskie wydanie niniejszego dokumentu, noszące tytuł *Linee guida per il ministero dell'esorcismo*, przeznaczone było jedynie dla egzorcystów. Z czasem jednak Międzynarodowe Stowarzyszenie Egzorcystów, któremu przewodzi dziś o. Francesco Bamonte, następca o. Gabriele'a Amortha (1925–2016), podjęło decyzję o szerokim upublicznieniu tej pozycji.

nych przez władzę kościelną, które z pewnością obejmują to, co dotyczy prawidłowego sprawowania sakramentalium, jakim jest egzorcyzm, ale jednocześnie regulują znacznie więcej niż tylko sposób sprawowania czynności liturgicznych⁶¹.

5. Wskazania Konferencji Episkopatu Polski

W celu ujednolicenia, usprawnienia i zgodnego z normami kodeksowymi, nauczaniem Kościoła i duchem liturgii oraz zasadami i regułami Rytuału rzymskiego sprawowania i celebrowania egzorcyzmów, Konferencja Episkopatu Polski opracowała i wydała w 2015 r. *Wskazania dla kapłanów pełniących posługę egzorcysty*⁶². Zostały one zatwierdzone i przyjęte na 369. Zebraniu Plenarnym, które odbyło się w dniach 9–10 czerwca 2015 r. w Warszawie.

Dokument ten zawierający wprowadzenie, 4 rozdziały (*Szafarz egzorcyzmu większego; Warunki sprawowania egzorcyzmu większego; Udział wspólnoty w celebracji egzorcyzmu; Inne modlitwy błagalne*) oraz zakończenie, w sumie w 47 punktach, dookreśla kilka kwestii w zakresie egzorcyzmów, a przede wszystkim reguluje i określa szczegółowo, jak powinna przebiegać formacja kandydatów na egzorcystów. Na samym początku stwierdza, że sam kandydat na szafarza egzorcyzmów jest zobowiązany do uformowania w sobie takiego stanu wewnętrznego i przyjęcia takiej postawy, aby można było go scharakteryzować jako osobę odznaczającą się pobożnością, wiedzą, roztropnością i nieskazitelnością życia⁶³. Mówi o przygotowaniu teoretycznym i praktycznym. To pierwsze powinno zawierać elementy teologii dogmatycznej (soteriologię, pneumatologię, antropologię teologiczną, traktat o stworzeniu z angelologią), dobrą znajomość księgi *Egzorcyzmy i inne modlitwy błagalne*, zwłaszcza *Wprowadzenia teologicznego i pastoralnego do tej księgi*, a także podstawową wiedzę o wybranych zagadnieniach z psychologii. Przygotowanie praktyczne polega na korzystaniu z pomocy bardziej doświadczonego i równocześnie odpowiedzialnego egzorcysty, który wprowadza w posługę egzorcyzmowania nowego szafarza prezbitera, przedstawia mu ogólny schemat postępowania w ramach obrzędu egzorcyzmu oraz modlitwy i działania dodatkowe, a tak-

⁶¹ Rosik, *Formacja egzorcystów jest potrzebna*.

⁶² Konferencja Episkopatu Polski, *Wskazania dla kapłanów pełniących posługę egzorcysty*, 10 VI 2015, <http://episkopat.pl/wskazania-dla-kaplanow-pelniacych-posluge-egzorcysty> [12.10.2024].

⁶³ Por. tamże, n. 9.

że uwrażliwia na przyjęcie postawy wiary, ducha służby i posłuszeństwa biskupowi diecezjalnemu⁶⁴. Etap kandydatury do sprawowania posługi egzorcyzmowania ma zweryfikować możliwości kandydata na egzorcystę, stąd powinien on uczestniczyć w zjazdach egzorcystów przygotowując się do tej posługi. Gdy wprowadzający danego kapłana w posługę egzorcysty uważa kandydata za przygotowanego, przedstawia go biskupowi, który udziela mu stosownej misji *ad experimentum* na jeden rok⁶⁵.

Kolejnym etapem przygotowawczym po odbyciu formacji jest powierzenie misji. Wcześniej, podczas tzw. kandydatury, prezbiter towarzyszy egzorcystę w jego posłudze i tym samym weryfikuje swoje możliwości, jak też uczestniczy w zjazdach egzorcystów, przygotowując się od strony teoretycznej do tej posługi. To przygotowanie uzupełnia własną lekturą pod kierunkiem specjalisty w zakresie teologii dogmatycznej. Gdy wprowadzający w posługę egzorcysta uważa kandydata za przygotowanego, przedstawia go biskupowi, który udziela mu stosownej misji *ad experimentum* na jeden rok⁶⁶. W tym czasie egzorcysta podejmuje posługę samodzielnie, ale jest w stałym kontakcie z wprowadzającym go egzorcystą. Tenże poręcza jego kompetencje wobec biskupa, który ewentualnie przedłuży mu misję, a po upewnieniu się, że „jego poziom duchowy gwarantuje dobrą posługę, biskup powierza mu misję egzorcysty na dłuższy czas określony lub do odwołania”⁶⁷. Możemy zatem powiedzieć, że Wskazania mówią o trzech stopniach formacji egzorcysty. Jednocześnie formacja ta zakłada potrzebę utworzeniu ośrodka formacyjnego lub przystosowania placówki już istniejącej, która będzie przygotowywała i formowała egzorcystów. Takie decyzje na szczeblu centralnym nie zostały jeszcze podjęte. Mając jednak na uwadze rosnącą liczbę egzorcystów w Polsce (obecnie posługę tę pełni ponad 150 powołanych przez biskupów egzorcystów, w diecezji włocławskiej jest ich 4), podjęcie takich decyzji wydaje się naglące, gdyż formacja egzorcysty – jak podają Wskazania – nie kończy się w momencie powierzenia misji, ale podlega on formacji stałej⁶⁸.

We Wskazaniach biskupi kładą ponadto akcent na obecność osób trzecich podczas sprawowania obrzędu egzorcyzmu. Zalecają, by poza

⁶⁴ Por. tamże, n. 10.

⁶⁵ Tamże, n. 14.

⁶⁶ Por. tamże, n. 14a.

⁶⁷ Tamże, n. 14b-c.

⁶⁸ Tamże, n. 16.

szczególными sytuacjami, celebrowanie nie dokonywało się bez obecności odpowiednio przygotowanych osób. Celem takiej regulacji jest zagwarantowanie bezpieczeństwa i dobra zarówno egzorcysty, jak i osoby egzorcyzowanej⁶⁹. Co do miejsca sprawowania egzorcyzmu, podkreślono, aby było to „z dala od tłumów, w kaplicy bądź innym odpowiednim miejscu”⁷⁰.

Wskazania przypominają z całą stanowczością, że egzorcysty mogą wykonywać swoją posługę jedynie z mandatu biskupa diecezjalnego, zaś lekceważenie tego wymogu nazywają „aktem bezprawnym a przez to grzesznym”⁷¹. Biorąc pod uwagę normę kan. 1172 Kodeksu prawa kanonicznego, możemy powiedzieć, że Wskazania ograniczają prawo powszechne. Otóż ustawodawca kodeksowy jako osobę kompetentną do wydania zezwolenia na pełnienie posługi egzorcysty wskazuje ordynariusza miejsca, a nie tylko biskupa diecezjalnego (kan. 134 § 2 KPK). Jednakże już Rytuał podkreśla, że ordynariuszem miejsca wydającym stosowne zezwolenie z reguły powinien być biskup diecezjalny⁷². Dokument Konferencji Episkopatu Polski zgodny jest więc ze stanowiskiem Stolicy Apostolskiej w tej kwestii. Mając powyższe na uwadze „aktem bezprawnym a przez to grzesznym” nie może być nazwany przypadek celebrowania egzorcyzmu, na który zgodę wydał np. wikariusz generalny, zezwala bowiem na to prawo powszechne⁷³.

Należy zauważyć i podkreślić, że egzorcystą nie może zostać kobieta, ponieważ Kościół nie udziela święceń kapłańskich kobietom, tym bardziej kobietom świeckim, dlatego te nigdy nie uzyskają upoważnienia i zgody Kościoła do sprawowania tej posługi. Kobieta nie może być też asystentką egzorcysty, gdyż nie ma oficjalnie takiej funkcji nawet dla mężczyzn. Bardzo często egzorcysty korzystają z pomocy ludzi świeckich, ale muszą oni spełniać określone warunki, by móc uczestniczyć w egzorcyzmach. Potrzebne jest odpowiednie przygotowanie. Świecki nie może odmawiać żadnych modlitw z Rytuału rzymskiego. Nie może również bezpośrednio zwracać się do złego ducha, musi natomiast być całkowicie posłuszny egzorcystie i spełniać bez pytania wszelkie jego polecenia. Powinien też wiedzieć, w jaki sposób powinien się modlić i jak

⁶⁹ Tamże, n. 19.

⁷⁰ Tamże, n. 31.

⁷¹ Tamże, n. 13.

⁷² Rytuał, n. 13.

⁷³ Por. Dappa, *Egzorcysta i jego posługa*, s. 127.

trzymać osobę egzorcyzmowaną. Musi cechować się pokorą, rozmodleniem, właściwą formacją, a także umiejętnością dochowania tajemnicy i gorliwym życiem sakramentalnym⁷⁴. Często osobami towarzyszącymi są wieloletni członkowie odnowy w Duchu Świętym czy innych ruchów kościelnych oraz osoby zakonne. Warunkiem absolutnie wykluczającym asystencję jest ciekawość zjawisk demonicznych czy chęć przypatrzenia się takiej posłudze. Egzorcyści sami wybierają osoby, które mają im pomagać i towarzyszyć. Są to zwykle osoby posiadające charyzmaty potrzebne w procesie uwalniania.

Wskazania Konferencji Episkopatu Polski, jak też normy kodeksowe oraz uregulowania Rytuału rzymskiego są bardzo ważne, gdyż w ostatnich latach coraz popularniejsze stają się usługi tzw. świeckich egzorcyistów, którzy obiecują wyrzucenie złego ducha. Należą do nich wróżki, bio-energoterapeuci, jasnowidze, znachorzy itp. Często powołują się oni na uprawnienia i kwalifikacje otrzymane od władz Kościoła. Trzeba wiedzieć, że działają oni wbrew zasadom Kościoła i kontaktowanie się z nimi jest niebezpieczne.

* * *

Narastające zjawisko pentakostalizacji chrześcijaństwa oraz sekularyzacji i rozluźniania więzi człowieka z religią, a także zwracanie się przez wielu ludzi w stronę okultyzmu, wróżbiarstwa, tarota, sekt czy satanizmu, powoduje otwieranie się na działanie złego ducha i często prowadzi do zniewolenia człowieka. Proces ten wyzwolił w Kościele zwiększone zainteresowanie tematyką i obrzędami egzorcyzmów. Stąd Kościół mając na uwadze nakaz Jezusa skierowany do uczniów: „Uzdrowiajcie chorych, wskrzeszajcie umarłych, oczyszczajcie trędowatych, wypędzajcie złe duchy” (Mt 10, 8) realizuje zlecony nakaz, władzę i zadanie uzdrawiania i sprawowania egzorcyzmów mając świadomość, że są one pomocą w licznych współczesnych zagrożeniach życia duchowego i religijnego wiernych. Realizując to trudne i ważne zadanie, pragnąc także wyeliminować niebezpieczeństwa pewnych nadużyć oraz ujednolicić posługę i celebrację egzorcyzmowania ustanawia normy prawne i liturgiczne celem zgodnego z prawem, ważnego i godziwego ich sprawowania. Jedynie kapłan pobożny, roztropny, cieszący się mądrością, dobrą opinią i odpowiednio przygotowany, a przede wszystkim posiadający wyraźne upoważnienie

⁷⁴ Zięba, *Egzorcyści*, s. 192.

biskupa diecezjalnego jest właściwy do wypowiedzania formuły egzorcyzmów i ich celebrowania. Każda inna sytuacja jest nadużyciem i powinna spotkać się ze stanowczą ingerencją ze strony kompetentnej władzy kościelnej. Niniejszy artykuł jest próbą usystematyzowania przepisów prawno-liturgicznych odnoszących się do posługi egzorcysty w Kościele i wyznaczenia ogólnych kryteriów zgodnego z prawem, sprawowania obrzędu egzorcyzmu.

EXORCISMS IN THE PASTORAL MINISTRY AND PRACTICE OF THE CHURCH

Keywords: evil spirit, exorcism in the Church, exorcist, performing the rite of exorcism.

Abstract: The Church, having in mind Jesus' order directed to the disciples: „Heal the sick, resurrect the dead, cleanse the lepers, drive out evil spirits” (Mt 10, 8) establishes legal and liturgical norms to comply with the law, valid and fair and fair exercise. The article is an attempt to systematize legal and plugin regulations regarding the service of the exorcist in the Church and to determine the general criteria for lawful, and the rite of exorcism.

Sections: [Introduction] > 1. The concept of exorcism > 2. Exorcisms in the history and activity of the Church > 3. Exorcisms in codex standards and Roman rituals > 4. The service of exorcists in Poland > 5. Indications of the Polish Episcopate Conference > [Ending].

BIBLIOGRAFIA

- Codex Iuris Canonici auctoritatis Pii X Pontificis Maximi ius sudigestus Benedicti. Papae XV auctoritatis promulgatus*, 27 V 1917, AAS, 9(1917), pars 2, s. 1–593.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli II promulgatus*, 25 I 1983, AAS, 75(1983), pars 2, s. 1–317; tekst polski, w: *Kodeks prawa kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 r. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 r. Zaktualizowany przekład na język polski*, Poznań 2022.
- Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Vatican 1997; tekst polski, w: *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994.
- Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Egzorcyzmy i inne modlitwy błagalne. Rytuał rzymski odnowiony zgodnie z postanowieniem Soboru Powszechnego Watykańskiego II*, Katowice 2002.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Wskazania dla kapłanów pełniących posługę egzorcysty*, 10 VI 2015, <https://episkopat.pl/doc/169490.wskazania-dla-kaplanow-peelniacych-posluge-egzorcysty> [12.10.2024].

- Amorth G., *Egzorcysta z sanktuarium Świętych Schodów Ojciec Candido Amantini pasjonista*, Warszawa 2018.
- Amorth G., *Egzorcyci i psychiatry*, Częstochowa 1999.
- Czerwiński R., *Metody stosowane przez złego ducha na podstawie konfrontacji Jezusa z szatanem (Mt 4, 1–11)*, „Studia Warmińskie”, 51(2014), s. 87–99.
- Dappa R., *Egzorcysta i jego posługa w prawie kodeksowym i pozakodeksowym*, „Kościół i Prawo”, 2018, 7(20), nr 1, s. 121–134.
- Gręźlikowski J., *Egzorcyzmy w posłudze Kościoła*, „Ład Boży” (dod. do „Idziemy”), 2019, nr 14, s. 6–7.
- Howard J., *Egzorcyzm*, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, red. M. Metzger, M. Coogan, Warszawa 1997, s. 143–144.
- Kaniewska N., *Egzorcysta, poprzednik O. Amortha, świętym?*, <https://www.fronda.pl/a/egzorcysta-poprzednik-o-amortha-swietym,21393.html> [1.10.2024].
- Koordinator egzorcystów: *nasza praca jest dziś bardzo potrzebna*, 11 czerwca 2017, <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/koordynator-egzorcystow-nasza-praca-jest-dzis-bardzo-potrzebna/tl42jse> [6.10.2024].
- Madeja S., *Egzorcyzmy w odnowionej liturgii Kościoła*, „Studia Redemptorystowskie”, 2(2004), s. 297–312.
- Maggiori B., *Chrystus i szatan w Ewangelii Markowej*, w: *Zło w świecie*, red. L. Balter, Poznań 1992 (Kolekcja *Communio*, nr 7).
- Piotrowski Ł., *Kiedy do egzorcysty*, „Idziemy”, 2023, nr 28, s. 6–7.
- Probst M., *Stosunek do opętania i czarów w XVI i XVII wieku*, w: *Egzorcyzmy czy terapia?*, red. U. Niemann, M. Wagner, Kraków 2008, s. 109–133.
- Pytel J.K., *Księga Dziejów Apostolskich. Problemy literackie i wybrane tematy teologiczne*, w: *Księga Dziejów Apostolskich*, red. J.K. Pytel, Szczecin 1999, s. 21–65.
- Rosik M., *Formacja egzorcystów jest potrzebna*, rozm. M. Czerska, <https://www.niedziela.pl/artikul/103514/Formacja-egzorcystow-jest-potrzebna> [14.10.2024].
- Towarek P., *Egzorcyzm, historia, liturgia, teologia*, Olsztyn 2008.
- Wskazania dla posługi egzorcyzmu w świetle aktualnego rytuału*, red. nauk. i kom. M. Rosik, Wrocław 2023.
- Zięba J., *Egzorcyci. Historia, teologia, prawo, duszpasterstwo*, Kraków 2012.
- www.opoka.org.pl [6.10.2024].
- <https://wobroniewiaryitradycji.wordpress.com> [20.09.2024].